

SYNDROM VYHOŘENÍ U SPECIÁLNĚPEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ – PSYCHOPEDŮ.

Vymezení předmětu a cíle výzkumu.

Syndrom vyhoření u pedagogických pracovníků je v současné době velmi aktuální téma, zejména v problematice speciální pedagogiky. V posledních letech dochází ke změnám vzdělávání intaktních jedinců i jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami. Nároky na práci pedagogických pracovníků vzrůstají, přitom práce pedagogů není ve většině případech dostatečně ohodnocena. Povolání učitele je ze strany veřejnosti často bráno jako náročné a stresující, ale bývá také poukazováno na krátkou pracovní dobu a dva měsíce prázdnin. Je však nutné zdůraznit, že pedagog nemá prázdniny, ale řádnou dovolenou, na kterou má ze zákona právo každý pracující občan, a že pracovní doba pedagoga je složena z přímé a nepřímé práce u dětí. Profese pedagoga je velmi náročná a vyžaduje profesionalizaci, celoživotní učení i určité nároky na osobnost učitele. Nízká mzda a malá pravděpodobnost kariérního postupu způsobuje také masivní nárůst feminizace ve školství.

Syndrom vyhoření u pedagogických pracovníků má vliv na kvalitu života učitelů i žáků. Vlivem stresu se u pedagogů často vyskytuje kardiovaskulární onemocnění (Havlíková, Kopřiva, Mayer, Vildová a kol, 1998) a jiné zdravotní problémy. Až 80% učitelů užívá pravidelně léky na uklidnění (Průcha, 2002). Zdravotní a psychický stav učitelů pak negativně ovlivňuje práci s dětmi.

Cílem diplomové práce je analýza příčiny a míry intenzity výskytu příznaků syndromu vyhoření u pedagogických pracovníků – psychopedů, kteří působí v Mateřských školách speciálních, Základních školách praktických a Základních školách speciálních ve Zlínském kraji.

Základní výzkumná otázka.

Jsou absolventi pedagogických škol málo připraveni na práci ve školství a proto se setkáváme se syndromem vyhoření i u mladších pedagogických pracovníků?

Vedlejší výzkumné otázky.

Mají pedagogové ze své práce radost nebo je pro ně vykonávání práce stresující? Jsou nervózní a nechají se ovlivnit okolím? Je stres ovlivněn věkem a zkušenostmi pedagoga?

Výzkumná strategie.

Pro svou práci jsem zvolila kvantitativní výzkum. Budu pracovat s velkým výzkumným vzorkem, výsledky budou vyhodnoceny procentuálně.

Výzkum provedu technikou dotazníkového šetření s využitím dalších výzkumných technik – rozhovor, pozorování. Zpracováním údajů získám potřebná data pro zjištění verifikace/falzifikace stanovených hypotéz. Pro větší přehlednost převedu vyhodnocená data do tabulek a grafů.

Jako dotazníky jsou zvolila 3 dotazníky. Otázky jsou přesně formulovány, jako odpověď slouží čtyřstupňová škála. První dotazník WCQ, jehož autory jsou S. Folkman a R. S. Lazarus obsahuje 65 otázek. Dotazník se zaměřuje na reakce osob na nepříjemné a stresující situace.

Další dotazník obsahuje 40 otázek, zjišťuje psychické vlastnosti a charakteristiky dotazovaných osob. Autory jsou C. D. Spielberger, J. Strelau, M. Tzsarczyk a K. Wrzesniewski.

Poslední částí je dotazník (Maslach Burnout Inventory) vytvořený Ch. Maslachovou, skládající se z 25 otázek vyjadřujících vztah člověka k sobě samému a jeho práci.

Teoretická hypotéza.

H1: Pedagogové s malými pracovními zkušenostmi mají menší schopnost ovládat se v situacích, které jsou stresující, zatímco učitelé s dlouhodobou praxí ve školství jsou spokojenější a méně nervózní.

Praktické hypotézy a výzkumné otázky.

H1: Schopnost ovládat se ve stresových situacích se zvyšuje s rostoucí pedagogickou praxí.

- V těžkých situacích se umím ovládat. (otázka č.24, dotazník č.3)
- 1- velmi často, 2 – někdy, 3 – málokdy, 4 – nikdy.

H2: Méně zkušení učitelé se nechají více ovlivnit okolními událostmi.

- Snažím se o to, aby některé události příliš neovlivňovali mé pocity (otázka č.53, dotazník č.1)
- 1- každopádně ano, 2 – spíše ano, 3- spíše ne, 4 – každopádně ne.

H3: S odpracovanými lety se snižuje nervozita pedagogických pracovníků.

- Jsem nervózní. (otázka č.12, dotazník č.2)
- 1 - skoro nikdy, 2 – někdy, 3 – často, 4 – skoro vždycky.

H4: Učitelé s dlouholetými zkušenostmi jsou ze své práce spokojenější.

- Po práci s mými dětmi se cítím spokojený/á. (otázka č.21, dotazník č.3)
- 1- velmi často, 2 – někdy, 3 – málokdy, 4 – nikdy.

Operacionalizace.

Pracovní zkušenosti – indikátorem jsou odpracované roky ve školství.

Stres – indikátorem je schopnost ovládat se, pracovní spokojenost, nervozita.

Výzkumný vzorek.

Jako výzkumný vzorek jsem si zvolila pedagogické pracovníky Mateřských škol speciálních, Základních škol praktických a Základních škol speciálních ve Zlínském kraji. Pro tento kraj jsme se rozhodla proto, že zde mám trvalé bydliště a během své pedagogické praxe jsem několik pracovišť osobně navštívila.

Příklady otázek a odpovědí.

Dotazník WCQ (S. Folkman, R. S. Lazarus)

43	Snažím se nebrat danou situaci vážně	1	2	3	4
44	Říkám někomu o mých pocitech	1	2	3	4
45	Nevzdávám to, bojuji o to, po čem toužím	1	2	3	4
46	Obviňuji jiné lidi	1	2	3	4
47	Přivolávám zkušenosti z minulosti, když jsem byl v podobné situaci	1	2	3	4
48	Vím, co mám dělat, a proto se velmi snažím, aby se všechno zdařilo	1	2	3	4
49	Nechci si připustit, že se něco děje	1	2	3	4
50	Slibuji si, že příště to bude jiné	1	2	3	4
51	Dívám se na problém z různých stran	1	2	3	4
52	Jsem s tím smířený, protože se nedá nic dělat	1	2	3	4
53	Snažím se o to, aby některé události příliš neovlivňovali mé pocity	1	2	3	4
54	Moc bych chtěl změnit to, co už se stalo	1	2	3	4
55	Měním se	1	2	3	4
56	Představuji si lepší situaci, než ta ve které se v současné době nacházím	1	2	3	4
57	Moc si přeji, aby byla daná situace co nejdál od mne nebo aby už byl konec	1	2	3	4
58	Sním o tom, jak by mohlo být lépe	1	2	3	4

Stupně reakce:

- 1- každopádně ano
- 2- spíše ano

- 3- spíše ne
- 4- každopádně ne

Problémy při výzkumu.

Největším problémem při výzkumu bude pravděpodobně návratnost a použitelnost vyplněných dotazníků. Řada pracovníků považuje vyplnění dotazníků za zbytečné a zatěžující, nejsou ochotni spolupracovat a návratnost dotazníků tak velmi klesá. Někteří učitelé mají obavy z možného zveřejnění výsledků, přestože je dotazník anonymní.

Dalším problémem je použitelnost dotazníků. Nesprávně vyplněné dotazníky, např. dotazníky s nevyplněnými údaji o pedagogické praxi, taktéž není možné využít.

Literatura.

ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X

KREJČÍŘOVÁ, O. Speciální pedagogika mentálně retardovaných. In Renotiérová, M., Ludíková, L., *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0646-2

HAVLÍKOVÁ, M., KOPŘIVA, P., MAYER, I., VILDOVÁ, Z. a kolektiv *Program podpory zdraví ve škole*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-263-7

MYRON, D. R. Syndrom vyhoření. Praha: Návrat domů, 2004. ISBN 80-7255-074-8

PIPEKOVÁ, J. Humanizační trendy v edukaci jedinců s mentálním postižením. In Vítková, M. (ed.) *Integrativní speciální pedagogika, Integrace školní a speciální*. Brno: Paido, 2004a. ISBN 80-7315-071-9

PIPEKOVÁ, J. Pedagogika osob s mentálním postižením – psychopedie. In Vítková, M. (ed.) *Integrativní speciální pedagogika, Integrace školní a speciální*. Brno: Paido, 2004b. ISBN 80-7315-071-9

POLÁK, M. Pracovní podmínky učitelů a syndrom vyhoření In *Pedagogická orientace*. Brno: Česká pedagogická společnost, 2004. ISSN 1211-4669

PRŮCHA, J. *Učitel, Současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, R., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8

SILLAMY, N. *Psychologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0249-1

VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie*. Praha: Portál, 2003. OSBN 80-7320-039-2

Zajímavé téma, doporučuji zpřesnit formulace, klidně přidat ještě jiné hypotézy (o vlivu jiných faktorů na syndrom vyhoření – co třeba rodinné zázemí? Vzdělání? Atd.), dopodrobna rozepsat konceptualizaci a operacionalizace. Vcelku ale zdařilé.